

noodwendige natuurwetten en de hele werkelijkheid kan worden beschouwd als een gesloten geheel van oorzaken en gevolgen. Een andere materialist, Ernst Haeckel, verbond zijn overtuiging nadrukkelijk met het evolutionisme van Darwin. Ook op andere gebieden van de wetenschap deed het positivisme zijn invloed gelden. De positivistische opvatting van de geschiedenis stelde dat na een religieuze en metafysische fase nu het tijdperk van de wetenschappelijke wereldbeschouwing was aangebroken. Hieraan werd in de loop van de negentiende eeuw wel de opvatting verbonden dat er een tegenstelling zou bestaan tussen 'het geloof' en 'de natuurwetenschap'. Door verschillende auteurs werd betoogd dat er in de geschiedenis altijd een gespannen, conflictrijke relatie was geweest tussen geloof en wetenschap. Een bekend voorbeeld is het boek van A. D. White, *A history of the warfare of science with theology in Christendom* (1896).¹⁰ Deze en andere publicaties versterkten het idee dat wetenschap en orthodox geloof onverenigbaar waren.

27

Hoewel eind negentiende eeuw al een kentering is waar te nemen, bleef in de kring der 'kleine luyden' lange tijd het beeld bestaan van de 'gevaarlijke natuurwetenschap', die werd gezien als bron van ongelooft en zoveel mogelijk werd geschuwd.¹¹

Het is binnen deze context dat Kuyper zijn wetenschapsleer ontwikkelde in de eerste twee decennia van het bestaan van de vu. Hij had al een schets gegeven van zijn ideeën over de wetenschap in de rede *Souvereiniteit in eigen kring*, hij werkte dit uit in zijn *Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid* en sprak er over in zijn in Amerika gehouden *Stone-lezing* 'Het Calvinisme en de wetenschap'.¹² Er bestaat veel literatuur over Kuypers ideeën en ik zal hier slechts een korte samenvatting geven, waarbij met name de relatie tot de natuurwetenschap wordt belicht.¹³

In 'Het Calvinisme en de wetenschap' bestreed Kuyper de gedachte dat geloof en wetenschap onverenigbaar zijn:

Let wel, ik zeg niet het conflict tussen geloof en wetenschap. Dat bestaat niet. Alle wetenschap gaat van geloof uit. [...] Alle wetenschap onderstelt geloof aan ons ik, in ons zelfbewustzijn; onderstelt het geloof aan de juiste werking onzer zintuigen; onderstelt het geloof aan de juistheid der denkwet; onderstelt het geloof aan het generale in de speciale verschijnselen; onder-